

Rüştü Bozkurt

rustu.bozkurt@dunya.com

“Analitik yetenek yatırımı” yapıyor muyuz?

Analitik öncelikle, gözlem yapma, olay veya olguları adlandırma, adlardan kavram ve terimler üretme, kavram ve terimlerden düşünceleri geliştirme, düşüncelerle davranışlarımızı yönlendirir.

Ünlü bilim insanı Carl Sagan, evrende hiçbir şey değişmese, her şey sabit olsaydı; bilime ihtiyaç olmayacağını söylüyor. Evrendeki değişimler hiçbir şeyi anlaşılacak kadar karmaşık, kaos halinde olsaydı o zaman da bilim yapılamayacağını altını çiziyor. Biz insanlar düşünüyor, araştırıyor, değişimleri ve dönüşümleri yaratan etkenleri belirliyor, öngörme ve önlem alma disiplini ile alternatif tepkileri planlıyor ve yaşamımızı kolaylaştırmak için ilerliyoruz.

Bugünün uygarlıkları, bilginin sınırlarını genişletmek için çabalayan insanların kanı ve canı pahasına yaratılmıştır.

Uygarlıkların yaratılmasının özünde insanın “analitik yetenekleri” vardır: Gözleyen, deneylen, biriktiren, bakış açıları geliştiren, buluşlar yapan, beklentiler oluşturan insanoğlu adım adım ilerliyor. İnsanoğlunun binlerce yıllık çabası, evrenle ilgili her şeyi aydınlatmış değil. Uzayla ilgili karanlık alanımızın yüzde 95, maddeyle ilgili karanlık alanımızın yüzde 70 olduğunu en ileri bilim kurumlarının yöneticileri söylüyor.

İnsanoğlu, bilim aracını kullanarak, değişik metotlar, araç-ge-reçler geliştirerek ulaşılabilirliklerini ve erişilebilirliklerini artırıyor. Bilimin özü de “analitik yeteneklere” dayanıyor: Analitik, gözlem yapma, değişim ve dönüşümleri yönlendiren dinamikleri belirleme, oluşumu ortaya çıkaran bileşenleri saptama, oluşumun ilerlemesi ve gelişmesini etkileyen doğrudan ve dolaylı etkileri içeren bağlamları değerlendirir. Analizlerimiz bir dizi varsayıma dayanır; varsayımlarla oluşturduğumuz zihni modele göre birikim, bilinç, bakış, buluş, beklenti ve bereket üretme mekanizmalarını harekete geçiririz. Analitik yeteneklerimizin genetikle bağlantısı vardır, ama ağırlıklı olarak kültürden etkilenir; öğrenilir ve geliştirilir. Bu temel varsayımdan hareketle analitik yeteneklerimizin bileşenleri üzerinde durmak istiyoruz.

Analitik yetenek geliştirmenin bir başka bileşeni öncelikleri belirlemedir. Ele alınan her olay ya da olguyu doğru değerlendirmek, etkin yönlendirmek istiyorsak öncelikleri belirleme disiplini geliştirmeliyiz.

Analitik öncelikle, gözlem yapma, olay veya olguları adlandırma, adlardan kavram ve terimler üretme, kavram ve terimlerden düşünceleri geliştirme, düşüncelerle davranışlarımızı yönlendirmedi. Doğru ve hayatın öz gerçeklerine yakın yönlendirmeler yapabilmemiz için eğilimleri gözlemek ilk adımdır. Atacağımız adımlarla ilgili eğilimleri, eğilimlerin fırsatlarını ve tehlikelerini gözlemek, yaşamımızı kolaylaştırmanın ve zenginleştirmenin ilk adımdır. Eğilimler, kelebek kanadından fırtına oluşması gibi küçük bir olgudan hareketle büyüyerek kendi dinamikleri içinde kendi gelişme yönlerini dayatan, kısa zamanlarda değiştirilmesi zor olan gelişmelerdir. Bir insan, ilgili olduğu alanla ilgili eğilimleri gözlemiyor; eğilimlerle ilgili bilgi ve fikir sahibi olamıyorsa, işlerini tam ve doğru yapamaz.

Nuhun Gemisi örneği

Analitik yeteneklerin ikinci bileşeni, ele aldığımız konuların bileşenlerinin neler olduğunu netleştirmektir. Nuhun Gemisi efsanesinde olduğu gibi, geminin ambarların dibinde kalmış fasulye, nohut, mercimek, bakla, hububat gibi özünde yemeye elverişli olan gıda maddelerini pişirseniz “aşure” ortaya çıkar; karnınızı doyurabilirsiniz. Toprakla kumun karışımından çorba yapmanız mümkün değildir; çünkü toprak ve kum çorba üretmeye elverişli değildir. Yaptığımız işlerin başarısının derecesi, o işle ilgili bileşenlerin gücüne bağlıdır. Yaptığınız işin küçük ya da büyük olmasından daha önemlisi bileşen kombinasyonlarının amaca uygun olmasıdır. Analitik yetenek, yapılan işin bileşenleriyle ilgili ayrıntı bilgisi üreten; amaca uygun bileşen kombinasyonları kurabilmedir. Analitik yetenek, eğilimlerin fırsat ve tehlikelerini gözlemek, meydana getirilmek istenen işin bileşenlerinin uygun kombinasyonları yapmak ve bağlamlarıyla dengelerini sağlam kurmaktır. İşlerimiz, çevreden yalıtılmış değildir. Yapılan işi doğrudan ve dolaylı etkileyen doğal sistemler ve kültürel sistemler de etkiler. Analitik yetenek yapılan işin çevresindeki bağımsız ve bağlı değerlikenleri de net olarak tanımlayabilmedir. Gerçeklikler, zihni modelin bağlamlarına göre tanımlanır. Zihni modelin varsayımlarını değerliktirdiğimizde, bağlamların bağımsız ve bağlı değerlikenleri ve yapacağımız işe etkileri de değerli. Bu değerlikenleri sezebilmek için bilginin ve gerçekliğin bağlam boyutunu kavrama yeteneklerimizi de sürekli geliştirmemiz gerekir.

Analitik yetenek geliştirmenin bir başka bileşeni, öncelikleri

belirlemedir. Ele alınan her olay ya da olguyu doğru değerlendirmek, etkin yönlendirmek istiyorsak, öncelikleri belirleme disiplini geliştirmeliyiz. Bileşen kombinasyonları ve kaynak yönetmenin temel aracı olan koordinasyonun etkisini de belirler. Önceliklerin belirlenmesi, net bilgi, işlevsel kombinasyon ve etkin koordinasyon yapabilmemizin gerek şartıdır. Çok güçlü bir analitik yetenek eğilimleri belirleyebilir; bileşen kombinasyonlarını formüle edebilir, bağlamların bağımsız ve bağlı değerlikenlerini saptayabilir ama tam zamanında ve yerinde uygulamaya geçme inisiyatifi gelişmemişe etkili sonuçlar alamaz.

Bütünsel bir analitik yetenekten söz edeceksak, geri-bildirimle sorgulama özgüveni, sapmaları belirleyerek ince ayarlar yaparak ilerleme direnci de önemlidir. Hatırlama kültürü gelişmemiş, aykırı düşüncenin zenginlik olduğunu kavramamış, çok sesliliğin ve çoklu yapının direncin kaynağı olduğu bilincine ermemişsek, analitik yeteneklerimizde bir eksiklik vardır. Özgür ortamlar özgün düşünceleri ve işleri ortaya çıkarır. Bu aşıdan geri-bildirim ve sapmaların düzeltilmesi, işlerin uzun soluklu olabilesinin gerek şartıdır.

Eğilimleri gözleme, bileşenlerin farkında olma, bağlamların etkilerini bilme, öncelikleri belirleme, zamanında uygulamalar yapma, geri bildirimlere sapmaları sürekli gözetme süreci analitik yeteneklerimizi yeniden üreten üretmenin bileşenleridir. Bu bileşenlerin bütünlüğünü gözetmez, indirgemeci mantıkla belli alanlara abanırsak, vasat insan ve vasat toplum tuzaklarına yakalanırız.

Analitik girdisi

Bilgi toplumu aşamasının en önemli girdisi “bilgi”dir. Verilerin üretilmesi, verilere erişme, verilerin uygun yöntemlerle bilgiye dönüştürülmesi, bilgilerin sezgilerle harmanlanarak anlama derinliğine erişme, anlamayı da bilgice bir yorumla idrak düzeyine erişirme yeteneklerini geliştirmeyen toplumlar içinde bulunduğumuz dönemde orta gelir tuzaklarını aşarak, gelişmiş toplumlar kervanına katılmıyor. İş insanlarımız, nitelikli girdi sağlama, iş süreçlerin hızlandırılması, nitelikli işgücü sağlanması, etkin koordinasyon, finansmana erişebilirlik konularıyla ne kadar ilgili iseler o kadar hatta ondan fazlasıyla analitik yeteneklerin beslediği bilinç, bakış açısı, buluş ve beklenti sorunlarına o kadar hatta ondan daha fazlasıyla ilgili olmak zorundadırlar. Analitik yeteneklerini geliştirmeyen bireyler, topluluklar ve toplumlar geleceğin dünyasında kendilerine doğru bir yer bulabilmede zorlanacaktır.